MULTIMEDIA ASOSIDA TASHKIL ETILGAN BOSHLANG'ICH EFL SINFLARIDA GAPIRISH VA TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMALARINI BAHOLASH MEZONLARINI ISHLAB CHIQISH

Yoqubjanova M.
O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Qabul qilindi: 29.10.2026
Ko'rib chiqildi: 30.10.2026
Tasdiqlandi: 31.10.2026

Kalit so'zlar: multimedia, boshlang'ich ta'lim, ingliz tili, gapirish, tinglab tushunish, baholash mezonlari, kommunikativ kompetensiya.

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tilini multimedia vositalari asosida o'qitish jarayonida o'quvchilarning gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalarini baholash mezonlarini ishlab chiqish masalasi yoritilgan. Audio, video, animatsiya va interaktiv topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ faolligini oshirish bilan birga, ularning til kompetensiyasini baholashga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Maqolada 3–4-sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalarini baholash mezonlari, indikatorlari hamda to'rt darajali baholash modeli taklif etiladi.

.

Kirish. Bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitish jarayoniga zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalarni joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshirish, eshitish va ko'rish orqali axborotni idrok etish hamda kommunikativ faoliyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Multimedia vositalari yordamida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar audioyozuvlarni tinglash, videolavhalarni tomosha qilish, animatsion hikoyalarni kuzatish va interaktiv topshiriqlarni bajarish orqali tilni amaliy o'zlashtiradilar. Biroq mazkur jarayonda o'quvchilarning gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalarini qanday mezonlar asosida baholash masalasi alohida metodik ahamiyatga ega.

An'anaviy baholashda ko'pincha lug'at boyligi va grammatik bilimlarga e'tibor qaratiladi. Ammo bu usul o'quvchining eshitilgan axborotni tushunishi, unga mos javob qaytarishi va mustaqil fikr bildirish qobiliyatini to'liq aniqlash imkonini

bermaydi. Shu sababli multimedia asosidagi ta'limda baholashni kommunikativ natijalarga yo‘naltirish zarur.

Maqolaning maqsadi 3–4-sinf o‘quvchilarining ingliz tilida gapirish va tinglab tushunish ko‘nikmalarini baholashning metodik mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asoslari

Yosh o‘quvchilarning xorijiy til kompetensiyalarini baholashda ularning psixologik va yosh xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. L. Cameron (2001) bolalarga xorijiy tillarni o‘rgatishda ularning bilish faoliyati va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. P. McKay (2006) esa yosh til o‘rganuchilarni baholashda topshiriqlar mazmuni va shakli bolalarning rivojlanish darajasiga mos bo‘lishi lozimligini asoslaydi.

Yevropa Kengashining CEFR Companion Volume (2020) hujjatida tinglab tushunish, og‘zaki nutq va interaktiv muloqot kompetensiyalarini baholash uchun deskriptorlar keltirilgan. R. Mayerning multimedia ta'limi nazariyasi esa vizual va verbal axborotning o‘zaro muvofiqligini ta'minlash zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullariga asoslangan holda baholash modeli taklif etiladi.

Gapirish ko‘nikmalarini baholash mezonlari

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining gapirish ko‘nikmasini baholashda ularning fikrini ifodalashi, so‘zlardan to‘g‘ri foydalanishi va kommunikativ vaziyatlarda ishtirok etishi hisobga olinishi lozim.

1-jadval. Gapirish ko‘nikmasini baholash mezonlari

Mezonlar	**Baholash indikatorlari**
Talaffuz	So‘z va jumlalarni tushunarli talaffuz qilish
Lug‘at boyligi	Mavzuga oid so‘zlardan o‘rinli foydalanish
Grammatik to‘g‘rilik	Sodda gaplarni to‘g‘ri tuzish
Nutq ravonligi	Fikrni qisqa va izchil ifodalash
Kommunikativ faollik	Savollarga javob berish va dialogda qatnashish

Mazkur mezonlarni multimedia asosidagi topshiriqlar orqali baholash mumkin. Masalan, o‘quvchilarga qisqa animatsion video namoyish etilib, undan so‘ng qahramonlarni tasvirlash, voqealarni qayta hikoya qilish yoki savollarga javob berish topshirig‘i beriladi.

Tinglab tushunish ko‘nikmalarini baholash mezonlari

Tinglab tushunish ko‘nikmasi o‘quvchining ingliz tilidagi og‘zaki axborotni idrok etishi, mazmunini anglab yetishi va tegishli munosabat bildira olishi bilan belgilanadi.

2-jadval. Tinglab tushunish ko‘nikmasini baholash mezonlari

Mezonlar	**Baholash indikatorlari**
Umumiy mazmunni tushunish	Tinglangan matnning asosiy mazmunini aniqlash
Muhim axborotni ajratish	Ism, son, predmet va harakatlarni farqlash

Ko‘rsatmalarni tushunish	Og‘zaki ko‘rsatmalarni bajarish
Kontekstual tushunish	Vaziyatdan kelib chiqib ma’noni anglash
Javob qaytarish	Savollarga javob berish yoki mos rasmni tanlash

Masalan, o‘quvchilarga ingliz tilidagi qisqa audiohikoya tinglatiladi. Tinglashdan so‘ng ular hikoya qahramonlarini aniqlash, voqealarni ketma-ket joylashtirish yoki savollarga javob berish topshiriqlarini bajaradilar. Bunda vizual elementlar tinglangan axborotning o‘rnini bosmasligi, balki uni tushunishga yordam berishi zarur.

Ko‘nikmalarni darajali baholash modeli

Baholashning xolisligi va izchilligini ta’minlash maqsadida to‘rt darajali analitik baholash modeli taklif etiladi.

3-jadval. Baholash darajalari

Daraja	Tavsifi	Ball
Yuqori	Topshiriqni mustaqil va to‘g‘ri bajaradi	4
Yetarli	Ayrim kichik xatolar bilan bajaradi	3
Rivojlanayotgan	Qisman bajaradi, yordamga ehtiyoj sezadi	2
Boshlang‘ich	Topshiriqni bajarishda sezilarli qiyinchilikka duch keladi	1

Har bir ko‘nikma beshta mezon asosida baholanadi. Gapirish va tinglab tushunishning har biri uchun maksimal 20 ball ajratiladi. Umumiy kommunikativ natija quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$K = (S + L) / 40 \times 100\%$$

Bunda K – umumiy kommunikativ ko‘rsatkich, S – gapirish bo‘yicha ball, L – tinglab tushunish bo‘yicha ball, 40 – maksimal umumiy ball.

Mazkur model o‘quvchilarning individual natijalarini aniqlash, rivojlanish dinamikasini kuzatish va mavjud qiyinchiliklarni belgilash imkonini beradi. Taklif etilgan baholash darajalari amaliyotda qo‘llanishidan oldin tajriba-sinov orqali tekshirilishi lozim.

Multimedia muhitida baholashni tashkil etish

Multimedia asosidagi darslarda baholash uch bosqichda tashkil etilishi mumkin:

1. **Diagnostik baholash** – o‘quvchilarning boshlang‘ich bilim va ko‘nikmalarini audioyozuvlar, rasmlar va sodda savollar yordamida aniqlash.
2. **Shakllantiruvchi baholash** – dars davomida interaktiv o‘yinlar, raqamli hikoyalar, audio-vizual topshiriqlar va dialoglar orqali rivojlanishni kuzatish.
3. **Yakuniy baholash** – videolavha yoki audiohikoya asosida tinglab tushunish va mustaqil gapirish topshiriqlarini bajarish orqali natijalarni aniqlash.

Bunday yondashuv o‘quvchining tinglangan axborotni tushunishdan mustaqil nutqiy faoliyatga o‘tish jarayonini baholash imkonini beradi. Shuningdek, texnik vositalardan foydalanishdagi qiyinchiliklar o‘quvchining til ko‘nikmalarini baholash natijalariga ta’sir qilmasligi kerak.

Xulosa. Boshlang‘ich EFL sinflarida multimedia vositalari asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonida gapirish va tinglab tushunish ko‘nikmalarini baholash aniq mezonlar va indikatorlarga asoslanishi lozim. Maqolada gapirish ko‘nikmasi uchun beshta, tinglab tushunish ko‘nikmasi uchun esa beshta baholash mezoni hamda to‘rt darajali analitik baholash modeli taklif etildi.

Mazkur yondashuv o‘qituvchiga o‘quvchilarning kommunikativ rivojlanishini tizimli kuzatish, individual qiyinchiliklarni aniqlash va ta’lim jarayonini takomillashtirish imkonini beradi. Taklif etilgan modelni boshlang‘ich sinflarda amaliyotga tatbiq etish va uning samaradorligini tajriba-sinov asosida tekshirish istiqbolli ilmiy-metodik yo‘nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Cameron, L. (2001). *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge University Press.
2. McKay, P. (2006). *Assessing Young Language Learners*. Cambridge University Press.
3. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Council of Europe Publishing.
4. Brown, H. D., & Abeywickrama, P. (2019). *Language Assessment: Principles and Classroom Practices* (3rd ed.). Pearson.
5. Mayer, R. E. (2021). *Multimedia Learning* (3rd ed.). Cambridge University Press.
6. Butler, Y. G. (2021). Assessing young learners’ foreign language abilities. *Language Teaching, 54*(1), 1–37.